

Andreas Tietze'nin Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati Işığında Yunus Emre'nin Söz Varlığı Üzerine Notlar ¹

Emine YILMAZ ²

Başvuru Tarihi: 09.11.2021

Kabul Tarihi: 02.01.2022

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Yunus Emre'nin şiirlerinin güvenilir bir akademik yayınının eksikliğinden ötürü bu şiirlerin dili üzerine akademik bir değerlendirme yapmak çok zordur. Öncelikle Yunus Emre'nin eserlerine ait nüshaların çoğu tarihsizdir ve en eski nüshanın hangisi olduğu belli değildir. Ayrıca nüshalarda imla ve harekeleme tutarlı değildir, bu da araştırmaları güçleştirmektedir. Karaman nüshası (Uysal 2014a) dışındaki yayınlarda yazı çevrimi yetersizdir. Bir diğer sorun ise yayınlarda kullanılabilir dizinler olmayışıdır. Bu durum Yunus Emre şiirlerinin söz varlığı çalışmalarını da zorlaştırmaktadır. Yunus Emre şiirlerinde okunuşu, anlamı, kökeni vb. tartışmalı epeyce sözcük yer alır. Bunların bazıları Tarama Sözlüğü'nde tek örnek olarak gösterilmiştir. Yunus Emre Divanı nüshalarının ayrı ayrı akademik yayınları yapılmadıkça söz varlığının incelenmesi çok mümkün olmasa da, bu yazıda, Andreas Tietze'nin 2020'de yayımlanmış olan Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati'nin tanıklığıyla bazı sorunlara ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Andreas Tietze, Sözlük, Söz Varlığı, Etimoloji

Atıf: Yılmaz, E. (2022). Andreas Tietze'nin Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati ışığında Yunus Emre'nin söz varlığı üzerine notlar. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı), 57-66.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, eminey2012@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3399-3059

Notes on Yunus Emre's Vocabulary in the Light of Andreas Tietze's Historical and Etymological Dictionary of Turkish

Emine YILMAZ³

Submitted by: 09.11.2021

Accepted by: 02.01.2022

Article Type: Research Article

Abstract

Due to the lack of a reliable academic publication of Yunus Emre's poems, it is challenging to do an analysis on the language of these poems. First of all, most of the Yunus Emre manuscripts are undated, it is not clear which manuscript is the oldest. Also, the spelling and hareke's are not consistent in the manuscripts and this makes evaluation difficult. Transcription is insufficient in publications other than the Karaman manuscript (Uysal 2014a). Another problem is that there are no available indexes in the publications. This situation also makes vocabulary studies difficult. In Yunus Emre's poems, there are many words whose reading, meaning, etymology etc. are disputed. Some of these are included in the Tarama Sözlüğü as hapax. Although it is not very possible to study the vocabulary of Yunus Emre manuscripts unless separate academic publications are made, in this article, some problems have been tried to be solved with the evidences of Andreas Tietze's Historical and Etymological Dictionary of Turkey Turkish published in 2020.

Keywords: Yunus Emre, Andreas Tietze, Dictionary, Vocabulary, Etymology

³ Hacettepe University Faculty of Literature Department of Turkish Language and Literature, eminey2012@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3399-3059

Giriş

Yunus Emre'nin şiirleri Eski Anadolu Türkçesi eserleri arasında, üzerinde en çok söz söylenenlerdendir. Buna karşın hâlâ güvenilir bir akademik yayınının eksikliğinden ötürü bu şiirlerin dili üzerine sağlıklı bir inceleme yapmak mümkün değildir. Öncelikle Yunus Emre nüshalarının çoğu tarihsizdir, en eski nüshanın hangisi olduğu belli değildir. Üzerinde istinsah tarihi bulunan en eski yazmalar 16. yüzyıldan kalmadır. Bazı tarihsiz yazmaların 14. ve 15. yüzyıllardan kalma olabileceği, sağlam dayanağı olmayan tahminlere dayanarak ileri sürülmüştür. Her yazmada aynı şiirler yer almadığı gibi şiirlerin metinleri arasındaki farklılıklar (nüsha farkları) da genellikle çok fazladır. Yunus Emre'nin hemen hemen bütün şiirlerinin zaman içerisinde az ya da çok değişikliğe uğramış olduğu açıktır (Tezcan, 2012, s. 72).

Nüshalarda imla ve harekeleme tutarlı değildir, bu da araştırmaları güçleştirmektedir. Karaman nüshası (Uysal 2014a) dışındaki yayınlarda yazı çevrimi yetersizdir. Yunus Emre'yle ilgili en çok yayını yapmış olan Mustafa Tatcı, baskı imkansızlıkları nedeniyle yeterli yazı çevrimi kullanmadığını belirtmiştir (Tatcı, 2005-II: VIII). Tatcı 2020'de de aynı sorunun devam ettiği gözlenmiştir.

Bir diğer sorun, yayınlarda kullanılabilir dizinler olmayışıdır. Bu durum söz varlığı çalışmasını çok zorlaştırır. Tatcı 2005-II ve 2020'de sözlüklerden ayrı dizinler varsa da sözlük ve dizinin içeriği uyumadığı için (sözlükteki her kelime dizinde yoktur) kullanılabilir durumda değildir.

Yunus Emre'nin şiirlerinde okunuşu, anlamı, kökeni vb. tartışmalı epeyce sözcük yer alır. Bunların bazıları *Tarama Sözlüğü*'nde tek örnek olarak bulunur. Yunus Emre nüshalarının ayrı ayrı akademik yayınları yapılmadıkça söz varlığı çalışması yapmak çok mümkün olmasa da, bu yazıda, Andreas Tietze'nin 2020'de yayımlanmış olan *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*'nin tanıklığıyla bazı sorunlara ışık tutulmaya çalışılmıştır.

TÜBA-Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati:

Andreas Tietze'nin neredeyse 20. yüzyıl boyunca toplamış olduğu tarihsel Türkiye Türkçesi söz varlığının basım hakları, 2015 yılında yapılmış bir anlaşmayla TÜBA'ya (=Türkiye Bilimler Akademisi) devredilmiştir. TÜBA, *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati Projesi* kapsamında, sözlüğün ilk dört cildini 2016 yılında Prof. Dr. Semih Tezcan editörlüğünde yayımlamıştır.

Tezcan'ın 2017'deki vefatından sonra kalan altı cilt Prof. Dr. Emine Yılmaz ve Prof. Dr. Nurettin Demir editörlüğünde 2020 yılında yayımlanmıştır. Ancak Nisan 2019'da Viyana'da gerçekleştirdiğimiz tanıtım toplantısında, sözlüğün eski yayın ekibinde bulunan Sena Doğan'dan almış olduğumuz, Tietze sözlüğüne ait 6478 adet yeni fişin sözlüğe eklenmesi ve formatta da değişikliğe gidilmesi nedeniyle birinci baskı dağıtılmadan ikinci baskıya geçilmiştir. *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*'nin, son biçimiyle yedi cilt, bir *Dizin*'den oluşan, 4.215 sayfa, 41.981 madde başı ve 71.318 örnek cümle içeren, genişletilmiş ve gözden geçirilmiş ikinci TÜBA baskısı 2022'de okuyucuyla buluşacaktır.

Eski Anadolu Türkçesinin en geniş sözlüğü olan *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*'nde (Tietze, 2016-2019) Yunus Emre'den fazla örnek yoktur. Bu durum, Tietze veritabanını oluştururken Yunus Emre'nin güvenilir bir yayınının bulunmayışından kaynaklanmış olabilir. Tietze sözlüğündeki az sayıda Yunus Emre verisi Nurettin Demir tarafından değerlendirilmiştir (Demir baskıda). Bu yazıda ise Yunus Emre söz varlığındaki tek örneklere ve kimi tartışmalı sözcüklere Tietze sözlüğünde yer alan tanıklarla açıklık getirilmeye çalışılacaktır.

Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati Tanıklığında Değerlendirilmiş Olan Sözcükler

diñü, diği “dinleme, kulak verme”, **diñçi, diñici** vb. “dedikoducu, fısıltı ile söylenen sözü sezdirmeyle dinleyip sahibine ileten”, **dın** “söz, konuşma”

Bu dünyede üç kişi Hak didârın görmeye / Bir diñici bir kovıcı biri gammâzdur beşe (Tatçı, 2020: no 293)

Kimi eski okuyuşlarda *dikçi* “dedikoducu” olarak görülen (Timurtaş, 1980; Tatçı, 2005) bu sözcük yanlış okumayla ortaya çıkmıştır ve Tatçı 2005’in dizininde yer almaz. Bu veri Tezcan tarafından *diñçi* “dedikoducu” olarak düzeltilmiştir (2012, s. 82). Tatçı da 2005’te *dikçi* olarak okuduğu kelimeyi 2020’deki yayımının sözlüğünde *diñici* olarak düzeltilmiş ancak Tezcan’a göndermede bulunmamıştır. Ayrıca Tatçı 2020’nin dizininde *diñici* yer almadığı gibi, kitabın dil incelemesi bölümünde yine *dikçi* bulunur (2020, s. 193).

diñçi, diñici verisi Yunus Emre’deki tek örnekleri ele alan Serkan Şen’de de (tarihsiz: 2) yer alır: *diñçi* “fısıltıyla söylenen sözü sezdirmeyle dinleyip sahibine ileten kimse, gammaz”. Oysa bu kelime tek örnek değildir, Uygurcada *tinçi* “dedikoducu” olarak tespit edilmiştir (Tezcan, 2012, s. 82, Wilkens, 2021, s. 715). Yeni Uygurcada da *tinçi* “casus, dil avcısı, muhbir, jurnalci” biçiminde korunmuştur (Tezcan, 2001, s. 60)”

Tietze II: 2016’da bu veriyle ilgili iki ayrı madde başı bulunur. İlki ağızlarda yer alan *diñü, diñi, dın* “dinleme; gizli olarak dinlenen söz” madde başıdır. Tietze bunu yıldızlı bir Eski Türkçe **tiñü* biçiminden getirir. Ayrıca Eski Türkçe *tin* “gürültü (?)” (Clouston, 1972 s. 512, *hapax* olarak belirtilmiştir) verisiyle ilişkisini de soru işaretiyle belirterek ikisi arasındaki ilişkinin anlaşılmadığını ekler. Yapısını ise *alu-satu* gibi örneklerle karşılaştırarak *tiñü*<*tiñ-i-g* tasarımı yapar. Tietze’nin en eski verisi *Ferec ba’d eş-şidde*’dendir:

İşledüğün iş harâm-zâdeler işidür. Öñümüne ta’âm kôduñ, sen diñüye meşğül oldun. (Ferec v. 123b).

Tietze Eski Osmanlıca için de *diñü dinle-*, *diñi dinle-* ve ağızlar için *dın dinle-* “iki kişinin hafifçe konuştuğu sözlere kulak vermek” biçimlerini aynı maddenin altında verir ama *dın* varyantını ayrı madde başı olarak da değerlendirir ve Eski Türkçe *tin* “nefes, soluk” biçiminden getirir: Eski Osmanlıca *dın* (menfi cümlede) “hafif ses” <Eski Türkçe *tin* “nefes, soluk” (Clouston, 1972, s. 512). *İşitmezdi hiç kimse ünin, dımn.* (Mes’ûd bin Ahmed, 1991, s. 468 no. 4019); *Çarı haberümüzi veziyre degürmedin tefahhuş eyle, diñi dinle, bu kişünün ahvâlini bil!* (Ferec v. 21b). *Bir yere gıtdiler-ki, bir tenesi-de bir daşı galdırmiş-da diği-diñiyor* (A. Caferoğlu, 1942, s. 107).

Köken olarak farklı iki sözcüğün anlamsal yakınlık nedeniyle literatürde zaman zaman karıştığı anlaşılmaktadır. Tietze’de ve *Tarama Sözlüğü*’ndeki *diñü, diñi* “dinleme, kulak verme”, *diñücü, diñici* “fısıltı ile söylenen sözü sezdirmeyle dinleyip sahibine ileten” verilerinin de tanıklığıyla iki ayrı etimoloji yapmak mümkündür:

Eski Türkçe **tiñ->*tiñü >diñü* “dinleme; gizli olarak dinlenen söz”

Eski Türkçe *tin* “gürültü (?)”

Derleme Sözlüğü’ndeki art ünlülü *dın* “gizli olarak dinlenen söz” ve ön ünlülü *diniş* “kulak kabartarak dinleme” verileri de bu etimolojileri ses ve anlam açısından desteklemektedir.

eserlü “delişmen, tasasız, gamsız”

Hücrede vü bucakda Hakk’a lâyük olmadum / Kiminde derd ü firâk kiminde eserlü söz (Tatçı, 2020: no 106)

Kudret Emiroğlu (1989: 90) *eserli* “perili, cinlerin etkisinde kalan kişi” madde başı altında sözcüğün Arapça *eser* “nişan, iz, alamet” biçiminden bir örtmece olduğunu düşünür. Ayrıca Türkçe *es-* ve *esri-* “sarhoş olmak” kelimelerinin de *eserli* ile ilgili olabileceğini belirtir. *Derleme Sözlüğü*’nde *eserli I* “delişmen, deli; saralı” ve *eserli III* “sara; delilik” verileri bulunur ancak *Tarama Sözlüğü*’nde yer almaz.

Serkan Şen, sözcüğün, ağızlarda tanıklanabilse de yazı diline özgü kullanımının Yunus Emre'ye ait olduğunu belirtir (tarihsiz: 3). Ancak Tietze'deki tanık yakın tarihlerde bile sözcüğün yazı dilinde canlı olduğunu kanıtlar:

(Tietze II: 2016) *eserük, eserik, eserek, eserli* “delişmen; sarhoş; saralı; perili, cinlerin etkisinde kalan” *Düşünemedik değil, onu da düşündük ama, ne de olsa eserli çocuk tutar mezarı açmağa kalkar falan.* (M. Başaran, 1962 s. 60)

kayık-, kaykı- (?) “sapmak, yüz çevirmek”

Dostun yüzü gül bana 'âşıkam yol bul ana / Kaykımazam dört yana çün buldum 'ışk erini (Tatçı, 2020: no 397)

Tatçı 2005 ve Timurtaş 1980'deki *kaykı-* verisi yanlış okumayla ortaya çıkmıştır. Şen her iki okuyuşu da doğru sayar ve *kaykı-* fiilini Yunus Emre'de *hapax* olarak nitelendirir. Doğru biçim olan *kayık-* “doğrulup kalkmak”, Tarama ve Derleme sözlüklerinde mevcuttur. Uysal tarafından da *kayık-* olarak okunmuştur (2014a). Tatçı 2020'de *kaykı-* yanına *kayık-* biçimini de eklemiştir.

Tietze Eski Osmanlıca biçimi sadece *kayık-* “sapmak, yüz çevirmek” olarak verir ve *kay-* I “kaygan bir satıh üzerinde sürtünerek hareket etmek” fiilinin *-ık-* eki ile genişletilmiş şekli sayar (Tietze'ye göre fiilden fiil yapan *-(ı)k-* eki yalnız tek heceli fiil köklerine gelir ve fiile başlama veya pekiştirme anlamı verebilir; Tietze IV: 2016). *kay-* kökünü ise Clauson'da yer alan <Eski Türkçe *kağ-/kay-* “geri dönmek” (Clauson, 1972, s. 674) fiilinden getirir.

Tietze sözlüğünün ilk dört cildine editörlük yapmış olan Semih Tezcan bu etimolojiyi anlamsal açıdan sorunlu bulur ve sözcüğü Eski Türkçe *tay-* “kaymak” (Clauson, 1972, s. 567) fiiliyle birleştirir. Tezcan *t->k-* değişiminin çok nadir görüldüğünü, sözcüğün öteki Türk dillerinde *tay-* olarak yaşamaya devam ettiğini, Standart Türkçede *kay-* olduğunu, Azerbaycan Türkçesinde ise kaybolduğunu belirtir. Tezcan ayrıca dönüşlü biçim olan biçim olan *tayın-*'in Eski Osmanlıcada kullanıldığını da ekler.

Tietze sözlüğünde yer alan tanık: *Ķal'a cebbârda, iresiz aña siz / Yortuñ eglenmenüz, ĶayıĶmanñ tiz!* (Elvân Çelebi, 1984: no. 557).

Ayrıca Tietze'de bulunan *kayıkdur-*, *kayıkık*, *kaykıl-*, *kaykılt-*, *kaykın-*, *kaykıt-* türevleri de *kayık-* biçiminin doğruluğunu destekler.

soyak- “aslına erişmek, dönmek?; arka arkaya sıralanmak”

Sevdükli sevdüğe bile kopısar yarın / Benüm işim yarına küymez bugün soyakdı (Uysal, 2014: no 665)

Tatçı 2020'nin sözlük kısmında *sayak-* “aslına dönmek, aslına ulaşmak?”, *soyak-* “aslına dönmek” madde başları bulunur ama dizinde her iki kelime de eksiktir.

Serkan Şen *soyak-* fiilinin *soy* “nesep” sözünden *-ak* isimden fiil yapım ekiyle türediğini varsayar ve *Tarama Sözlüğü'*nde *Yunus Emre Divanı* dışında tespit edilemediğini öne sürer.

Tietze VII: 2019'da, *soyak-* “aslına dönmek” maddesi altında Yunus Emre dışında bir tanık daha bulunur:

Velî soyı gibi soyı şoyakşun / Hemîşe gül şuyıyla şekker akşun. (Şeyhoğlu Muştâfâ 1979 [1540] no. 7150).

Tietze'nin bu beyiti aldığı metni yayımlayan Hüseyin Ayan'da ilk dizinin sonu ... *sonrı şoyakşun* biçimindedir ve Ayan yayınının sözlüğünde *sonrı* yer almaz. Zaten Arap harfli metinde kelime açıkça *soy* okunacak şekilde yazılmıştır.⁴ Bu okuyuşa göre dizinin anlamı “Veliler soyu gibi soyu arka arkaya sıralansın, devam etsin” olmalıdır. Ayrıca Ayan, metinde *soyak-* okuduğu kelimeyi sözlüğüne *suyak-* olarak almıştır.

⁴ Tietze sözlüğü yayına hazırlanırken kullanılan fişlerde Tietze tanıkları yazmayıp sadece tanıklar için, sayfa/numara vb. bilgisi verdiği için gerçekte Tietze'nin bu beyiti nasıl okuduğunu bilmiyoruz. Ancak editörler tarafından (Emine Yılmaz, Nurettin Demir) Ayan

Tietze *soyak-* maddesi için bir köken bilgisi vermez ama bundan türemiş olan *soyagışub*, *soyalaşı* “birbiri ardınca” madde başını *soy III* “iz, iz kokusu; söz, haber” kökünden getirir. Tietze *soy III* ve *soyagışub* maddeleri için aşağıdaki tanıkları verir:

Ben size meded ériciyem ferıştelerden biñ kişile ki indükde soyagışub inerlerdi. (A. Zajaczkowski, 1937 [1405] II, 92).

*Yine düşdi bularun ardlarınca / Atın çapup seğirdür soylarınca.*⁵ (Aḥmed Ḥarāmī, 1972 [14.yy.] s. 96 no. 468).

Tietze bu beyitte yer alan *soy* kökünü Koşay 1932'deki *soy* “iz kokusu (*köpek soy alır*)”, *Tarama Sözlüğü*'ndeki *soy* “söz, haber” ve Derleme Sözlüğü'ndeki *soy IV* “iz sürmede, avda hayvanın aldığı koku” verileriyle birleştirmiştir.

Derleme Sözlüğü'nde ayrıca *soyak* “iz; iz sürmede, avda hayvanın aldığı koku; av köpeği”, *soyak soyak* “birbiri ardınca” verileri de bulunur.

Tarama Sözlüğü'nde tek örneği Yunus Emre'den alınmış görünen ve “aslına erişmek, dönmek” olarak anlamlandırılmış olan *soyak-* fiili, hem Yunus Emre, hem Şeyhoğlu Muştafâ (Hüseyn Ayan) tanıklığıyla “arka arkaya sıralanmak” olarak yeniden anlamlandırılmalıdır.

Sonuç

Yunus Emre şiirlerinde geçen tartışmalı *dinü*, *eserlü*, *kayık-* ve *soyak-* sözcükleri için Andreas Tietze'nin 2020'de yayımlanmış sözlüğünün tanıklığına başvurulmuş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

dinü, *diği* “dinleme, kulak verme”, *dinçi*, *dinici* vb. “dedikoducu, fısıltı ile söylenen sözü sezdirilmeyerek dinleyip sahibine ileten”, *dın* “söz, konuşma” verileri için sırasıyla Eski Türkçe **tiñ*->**tiñü* >*dinü* “dinleme; gizli olarak dinlenen söz” ve Eski Türkçe *tıñ* “gürültü (?)” rekonstrüksiyonları yapılmıştır. *eserlü* “delişmen, tasasız, gamsız” verisinin yazı dilindeki tek örnek olmadığı kanıtlanmıştır. *kayık-* “sapmak, yüz çevirmek” varyantının bir okuma yanlışı olduğu, doğru biçimin *kayık-* olduğu gösterilmiştir. Ve son olarak *soyak-* “aslına dönmek” fiilinin de tek örnek olmadığı, Yunus Emre dışında Şeyhoğlu Muştafâ divanında da geçtiği ve anlamının da “arka arkaya sıralanmak” olması gerektiği ortaya konulmuştur.

okuyuşundaki sorun farkedilip Arap harfli metne bakılarak Tietze sözlüğüne doğru biçim alınmıştır. (*Ḥurşid-Nâme* metninin Arap harfli metnini görmemi sağlayan Prof. Dr. Fatma Kutlar Oğuz'a teşekkür borçluyum).

⁵ Tietze'nin bu veriyi aldığı kaynakta (Akaydın, 1972) kelime *sularınca* okunmuştur. Ancak Tietze bu tanığı *soy III* “iz, iz kokusu; söz, haber” madde başı için kullandığından *sularınca* verisi Tietze sözlüğünün editörleri tarafından *soylarınca* olarak düzeltilmiştir.

Kaynakça

- Akaydın, H. (1972). *Ahmet Harâmî Destanı*. Tercüman. 1001 Temel eser. İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Ayan, H. (1979). *Şeyhoğlu Mustafa. Hürşid-Nâme (Hürşid ü Feraşşâd). İnceleme-metin-sözlük-konu dizini*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi yayınları 93.
- Başaran, M. (1962). *Aç harmanı*. İstanbul: İzlem.
- Caferoğlu, A. (1942). *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar I. Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford: at the Clarendon Press.
- Derleme Sözlüğü* (1963-1982). Ankara: TDK.
- Erünsal, İ. E. ve Ocak, A. Y. (1984). *Menâkıbu l-ıkdısiyye fî menâsıbi l-ünsiyye (Baba İlyâs-ı Horasânî ve Sülâlesinin Menkabevî Tarihi)*. İstanbul: Türk Tarih Kurumu.
- Emiroğlu, K. (1989). *Trabzon-Maçka etimoloji sözlüğü*. Ankara: Gülen Matbaası.
- Giese, F. (1929). *Die altosmanische Chronik des 'Âşik-paşazâde auf Grund mehrerer neu-ent-deckter Handschriften von neuem heraus-gegeben*. Leipzig: Harrassowitz Verlag.
- Gölpınarlı, A. (1965). *Yunus Emre. Risâlat al-nushiyya ve divân*. İstanbul: Eskişehir Turizm ve Tanıtma Derneği.
- Hazai, G. ve Tietze, A. (2006). *Ferec ba'd eş-şidde (Ein frühosmanisches Geschichtenbuch)*. 1. Band, Text. Berlin: Klaus Schwarz Verlag.
- Koşay, H. Z. ve İshak, R. (1932). *Anadilden Derlemeler*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- Németh, G. (1919). "Das Feraş-nâme des Ibn Hâţib. Ein osma-nisches Gedicht aus dem XV. Jahrhundert". *Le Monde Oriental* XIII, s. 145-184.
- Şen, S. (2021). "Yunus Emre'nin Şiirlerinde Tek Örnek (Hapaks) Sözcükler". Erişim adresi: <https://www.google.com.tr/search?q=Serkan+%C5%9Een%2C+hapaks&sxsrf=11.09.2021>
- Tatçı, M. (2005). *Yûnus Emre Divânı. Tenkitli Metin*. I-V. İstanbul: MEB.
- Tatçı, M. (2020). *Yûnus Emre Dîvânı*. İstanbul: H Yayınları.
- Tezcan, S. (2001). *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*. İstanbul: YKY.
- Tezcan, S. (2012). "Eski Anadolu Türkçesi ve Yunus Emre şiirlerinin dili üzerine". *Yunus Emre*. (yay. Ahmet Yaşar Ocak). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Tietze, A. (2016-2019). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati I-X*. Ankara: TÜBA.
- Timurtaş, F. (1980). *Yunus Emre Divânı. Fatih Nüshası*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tarama Sözlüğü I* (1963-1977). Ankara: TDK.

Vámbéry, H. (1901). *Alt-osmanische Sprachstudien. Mit einem azerbaijanischen Texte als Appendix*. Leiden: E. J. Brill.

Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen Altuigurisch- Deutsch-Türkisch Eski Uyurcanın El Sözlüğü Eski Uyurca-Almanca-Türkçe*. Universitätsverlag Göttingen: Herausgegeben von der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen

Zajączkowski, A. (1937 [1405]). *Studja nad jezykiem staroosmańskim. Études sur la langue vieille-osmanli. Polska Akademia Umiejetnosci. c. II*. Kraków: Polska Akademia Umiejetnosci. Prace Komisji orientalistycznej

Extended Abstract

Purpose

Yunus Emre's poems are among the most spoken works of Old Anatolian Turkish. Due to the lack of a reliable academic publication of Yunus Emre's poems, it is very difficult to make an academic evaluation on the language of these poems. First of all, most of the Yunus Emre manuscripts are undated, it is not clear which manuscript is the oldest. Also, the spelling and *hareke*'s are not consistent in the manuscripts and this makes evaluation difficult. Transcription is insufficient in publications other than the Karaman manuscript (Uysal 2014a). Mustafa Tatçı, who made the most publications about Yunus Emre, stated that he could not use enough transcription due to printing impossibilities (Tatçı 2005-II: VIII). Tatçı 2020 has the same problem. Another problem is that there are no available indexes in the publications. This situation also makes vocabulary studies difficult.

In this article, some problems have been tried to be solved with the evidences of Andreas Tietze's *Historical and Etymological Dictionary of Turkey Turkish* published in 2020.

Design and Methodology

As it is known, the Turkish material that Andreas Tietze started to collect during his student years (1932-1937) in Vienna was being prepared for publication by himself and his students since 1995. The first volume (A-E) was published by the Austrian Academy of Sciences in 2002 while Andreas Tietze was still alive. The second volume (F-J), which was also being prepared for publication by himself, was completed by his students six years after his death; that volume was also published by the Austrian Academy of Sciences in 2009.

All publication rights and related materials that cover Andreas Tietze's works were taken over by Turkish Academy of Sciences (= TÜBA) from all of Andreas Tietze's successors and Austrian Academy of Sciences in 2014 and *Historical and Etymological Turkish Dictionary Project* (TÜBA-TETTL) was started by Turkish Academy of Sciences in 2015. Semih Tezcan, the first director of the project, and the project team reviewed the two volumes previously published in a large format and rearranged them into three volumes (A-B, C-E, F-J) in more handy and useful formats. The fourth volume (K-L), which was published for the first time, was prepared in accordance with the drawings and language materials of Andreas Tietze. In December 2016, Turkish Academy of Sciences published four volumes covering A-L letters.

After the death of Semih Tezcan in September 2017, under the project leadership of Emine Yılmaz, with the editorships of Emine Yılmaz and Nurettin Demir, the 5th volume of the dictionary (M-N) was edited in June 2018, the 6th volume (O-Ö-P-R) was edited in September 2018, the 7th volume (S-Ş), the 8th volume (T-U-Ü-V), 9th volume (Y-Z) and the 10th volume (Index) were edited in 2019 and published. However, its distribution was stopped immediately after. We can list the reasons as follows:

In 2019, the new president of TÜBA, Prof. Dr. Muzaffer Şeker started his duty and decided to make changes on these issues, stating that the font and design of the dictionary were not suitable and the number of volumes was too high. Accordingly, the dictionary has been redesigned as seven volumes and an Index. In addition, as editors, at the dictionary introduction meeting we held in Vienna in April 2019, we had received 6478 new index cards from Sena Doğan, who was a former publication team of the dictionary. We saw it as an opportunity that the dictionary will make the second edition and we decided to add these index cards to the dictionary. TETTL was delivered to TÜBA in March 2021 as expanded and revised. The new edition includes seven volumes, 4.215 pages, 41.981 lexical units and 71.318 illustrative examples. We estimate that the second edition will meet the reader in 2022.

In Yunus Emre's poems, there are many words whose reading, meaning, etymology etc. are disputed. Some of these are included in the *Tarama Sözlüğü* as hapax. Although it is not very possible to study the vocabulary of Yunus Emre manuscripts unless separate academic publications are made, in this article, some problems have been tried to be solved with the evidences of Andreas Tietze's *Historical and Etymological Dictionary of Turkey Turkish* published in 2020.

Findings

For the controversial words in Yunus Emre, the testimony of Andreas Tietze's dictionary published in 2020 was consulted and the following conclusions were reached:

For the words *dinju*, *diği* "listening", *dinçi*, *dinçici* etc. "gossip, the one who listens to the whispered word and conveys it to its owner", *din* "word, speech" for Old Turkic **tiŋ*->**tiŋü* >*dinju* "listening; secret Word" and Old Turkic *tiŋ* "noise (?)" reconstructions were made. It has been proven that the word *eserlü* "carefree, madcap" is not hapax in the written language. The *kayk*- "to stray" variant has been shown to be a misread, the correct form being *kayık*-. And finally, it has been revealed that the verb *soyak*- "return the origin" is not hapax, it is also used in Şeyhoğlu Muştafa's *divan* other than Yunus Emre, and its meaning should be "to line up in a row".

Research Limitations

This article is limited to Yunus Emre's poems, data in the *Tarama Sözlüğü* and the Andreas Tietze's *Historical and Etymological Dictionary of Turkey Turkish*.

Implications

Due to the lack of a reliable academic publication of Yunus Emre's poems, it is challenging to do an analysis on the language of these poems. First of all, most of the Yunus Emre manuscripts are undated, it is not clear which manuscript is the oldest. Also, the spelling and *hareke*'s are not consistent in the manuscripts and this makes evaluation difficult. Transcription is insufficient in publications other than the Karaman manuscript (Uysal 2014a). Another problem is that there are no available indexes in the publications. This situation also makes vocabulary studies difficult. For these reasons, separate academic publications of Yunus Emre's *nüsha*'s should be made.

Originality/Value

Since the Andreas Tietze's *Historical and Etymological Dictionary of Turkey Turkish* has just been published, the vocabulary of Yunus Emre's poems has been evaluated for the first time in this article in the light of the data in this dictionary.

Araştırmacı Katkısı: Emine YILMAZ (%100).